

HEIKKI MIKKELI

GENEVEN HENKI

KANSAINLIITON HISTORIA

Gaudeamus

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

Copyright © 2023 Kirjoittaja & Gaudeamus

Gaudeamus Oy
www.gaudeamus.fi

Kansi: Jukka Aalto / Armadillo Graphics
Kannen kuvat, ks. s. 363

KL 91.81 • UDK 93/99

ISBN 978-952-345-211-4

Painopaikka: Tallinna Raamatutrükikoja OÜ, Tallinna 2023

SISÄLLYS

ESIPUHE, 11

- 1. JOHDANTO: KANSAINLIITON HISTORIAN KIRJOITTAMISESTA, 15**
Kansainliitto pähkinänkuoressa 15 • Nationalismi, internationalismi, transnationalismi 17 • Tulkinnat Kansainliiton merkityksestä 21
Kulttuuri, politiikka, talous 24 • Toimijat, rakenteet ja tilallisuus 25
- 2. INTERNATIONALISMIN NOUSU, 27**
Nationalismin ja internationalismin vuoropuhelu 27 • Tekninen kehitys 28
Kansainvälisten järjestöjen esiinmarssi 30 • Kansainvälinen ajattelutapa 33
Wienin kongressista Haagin kokouksiin 36 • Suurvaltojen uhmaaminen 39
Sodan kauhut 40
- 3. SUUNNITELMAT KANSAINLIITON PERUSTAMISEKSI, 45**
Ihmiskunta liikkeellä 45 • Ajatus rauhaan pakottamisesta 46
Leonard Woolf kansainvälisten järjestöjen luonteesta 49 • Jan Smutsin suunnitelma 51 • Woodrow Wilsonin rooli 54 • The Inquiry ja valtioiden etniset rajat 55
- 4. KANSAINLIITON PERUSKIRJAN LAATIMINEN, 58**
Kansainliitto saa nimen 58 • Keskustelu sotilaallisesta voimasta rauhan turvaajana 62 • Pienet ja suuret valtiot ja Kansainliiton toimipaikka 64
"Elävä olento on syntynyt" 66 • Kansallinen itsemääräämisoikeus – mutta kenelle? 69 • Sukupuolten tasa-arvo – vain periaatteessa 73
Peruskirjan sisältö 75 • Pettymyksiä rauhansopimuksen lopputulokseen 77
Yhdysvaltojen jättäytyminen Kansainliiton ulkopuolelle 79
- 5. KANSAINLIITON ORGANISAATIO, 82**
Toiminnan alku 82 • Neuvosto 84 • Yleiskokous 87 • Pääsihteeri 93
Sihteeristö 97 • Kansallinen vai kansainvälinen katsantokanta? 102
Kysymys Kansainliiton eurooppalaisuudesta 103 • Naiset Kansainliiton toiminnassa 105 • Kansainliiton budjetti 109

6. OPTIMISTINEN ALKUTAIVAL, 112

Geneven henki 112 • Kansainliiton toiminnan käynnistyminen 115
Ahvenanmaan kysymys 118 • Suomen rooli Kansainliiton alkuvuosina 124
Korfun kriisi, Saarimaa ja Danzigin vapaakaupunki 126 • Rajakysymyksiä:
Vilna, Memel, Ylä-Sleesia, Kreikka ja Bulgaria 129 • Kansainliiton talou-
dellinen toiminta 133 • Kansainvälisen tuomioistuimen perustaminen 137

7. PAKOLAISKYSYMYS JA VÄHEMMISTÖJEN OIKEUDET, 141

Ensimmäisen maailmansodan tilinpäätös 141 • Fridtjof Nansen pakolais-
asioiden komissaariksi 143 • Nansenin passi 147 • Turkin ja Kreikan väliset
väestönsiirrot 150 • Armenianlaisten kohtalo 152 • Kansallisten vähemmistö-
jen asema 156 • Vetoomusten käsittely Kansainliitossa 159
Pakolaissopimukset ja juutalaisten asema 162 • Pakolaispolitiikan
kansainvälistyminen 166

8. AJATUS KOLLEKTIIVISESTA TURVALLISUUDESTA, 169

Kaipuu rauhaan 169 • Kansainliiton peruskirja ja kollektiivinen
turvallisuus 171 • Aseidenriisunta Kansainliiton alkuvuosina 174
Pyrkimykset aseidenrajoitukseen ja sotien kieltämiseen 178
Ilmasodan uhka 181 • Kellogg–Briandin sopimuksesta Geneven
aseidenriisuntakokoukseen 185

9. MANDAATTIALUEIDEN HALLINTO, 189

Imperialismi ja rotuhierarkiat 189 • Imperialismi vai internationalismi? 191
Brittiläinen imperiumi Kansainliiton esikuvana 194 • Mandaattihallinnon
perustaminen 196 • Mandaattihallinto toiminnassa 199 • Suurvallat ja
mandaattihallinto 202 • Mandaattikomission kriisitilanteet 205 • Saksan
vaikutus mandaattihallintoon 210 • Irakin muodollinen itsenäistyminen 213
Mandaattihallinto vaikeuksissa 215

10. SOSIAALINEN TYÖ JA TERVEYSOLOJEN KOHENTAMINEN, 218

Kansainvälisen työjärjestön synty 218 • Kansainvälisen työjärjestön
toiminta 221 • Pakkotyö ja työolot siirtomaissa 224 • Pyrkimykset orjuuden
kitkemiseksi 225 • Kansainliiton terveysjärjestö 228 • Taistelu kulkutauteja
vastaan 231 • Terveysjärjestön ja sosiaalisen toiminnan tulokset 234

11. TAISTELU RIKOLLISUUTTA VASTAAN JA LUONNON PUOLESTA, 238

Rikollisuuden kansainvälistyminen 238 • Huumeiden vastainen sota 240
Taistelu ihmiskauppaa vastaan 245 • Raportti nais- ja lapsikaupasta 248
Keskustelu prostituution syistä 252 • Lasten hyvinvoinnin turvaaminen 254
Öljyvahinkojen torjunnasta valaanpyynnin rajoitukseen 257

12. TIEDE, JULKISUUS JA MEDIAN VALTA, 261

Julkisen mielipiteen merkitys 261 • Henkisen työn komitea ja instituutti 262
Henkisen yhteisön rakentaminen 266 • Kansainvälisyyttä kohti 269

Kansalaiskasvatus rauhaan: opetusohjelmat ja oppikirjat 272
Sanoista kudottu verkko: radioliikenne ja internationalismi 277
Kansainvälinen elokuvainstituutti 279 • Suhdetoiminta ja viestintä 283
Kansainliiton suhde lehdistöön 284 • Kansainliitto ja kaunokirjallisuus 286
Uusi toimintaympäristö 290

13. KOHTI UUTTA MAAILMANSOTAA, 296

Kiinan ja Japanin välirikko 296 • Chacon sota ja Letician kiista Latinalaisessa Amerikassa 299 • Italian hyökkäys Abessiniaan 301 • Britit tukevat kollektiivisen turvallisuuden ajatusta 307 • Kollektiivista turvallisuuspolitiikkaa etsimässä 309 • Kansalaisten kollektiivinen turvallisuus 312 • Espanjan sisällissota 313 • Brucen komitea yrittää uudistaa Kansainliittoa 316
Neuvostoliiton hyökkäys Suomeen 318

14. KANSAINLIITOSTA YHDISTYNEISIIN KANSAKUNTIIN, 320

Geneven henki koetuksella 320 • Kansainliitto New Yorkin maailmannäyttelyssä 323 • Atlantiin julistus 325 • Kansainliiton toiminta maailmansodan aikana 327 • San Franciscon kokous ja Yhdistyneiden kansakuntien peruskirjan laatiminen 330 • Kansainliiton lakkauttaminen 331
"Kansainliitto on kuollut, kauan eläköön Yhdistyneet kansakunnat" 334

15. MAAILMANJÄRJESTÖN TILINPÄÄTÖS, 336

Sotien lopettamisen välttämättömyys 336 • Kansainliiton vaiheet 338
Uupuneita uurastajia 340

JÄLKIKIRJOITUS: ELÄMÄÄ SODAN VARJOSSA, 343

Viitteet, 346

Kuvalähteet, 363

Lähteet ja tutkimuskirjallisuus, 365

Liite 1: Kansainliiton peruskirja, 392

Liite 2: Kansainliiton jäsenvaltiot, 402

Keskeisiä toimijoita Kansainliiton piirissä, 403

Henkilöhakemisto, 407

Kiitokset, 414

Kirjoittaja, 415

Kaaviot: Kansainliiton organisaatio 1926, 90

Neuvosto 90 • Yleiskokous 90 • Sihteeristö 91